

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 04 lutego 2016 roku

ZSR.422.5.2016.MK

Pan

Zbigniew Ziobro

Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze,

w załączeniu uprzejmie przedstawiam wypracowaną przez Rzecznika Praw Dziecka propozycję nowelizacji art. 156 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

Asumptem do podjęcia przez Rzecznika Praw Dziecka prac nad projektem zmiany art. 156 Kodeksu karnego jest konieczność wzmocnienia ochrony prawnokarnej w zakresie przestępstw godzących w pierwszoplanowe dobra prawne, jakimi są życie i zdrowie człowieka, w szczególności życie i zdrowie dziecka. Istnieje potrzeba zaostrzenia odpowiedzialności karnej za jedno z najpoważniejszych przestępstw tego rodzaju, jakim jest ciężki uszczerbek na zdrowiu, powodujący trwałe pozbawienie człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, inne ciężkie kalectwo, ciężką nieuleczalną lub trwałą chorobę, chorobę realnie zagrażającą życiu, trwałą chorobę psychiczną, a także całkowitą lub znacznie trwałą niezdolność do pracy w zawodzie albo trwałe i istotne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała.

W ocenie Rzecznika Praw Dziecka, obowiązujący stan prawny nie odpowiada postulatowi ochronnej funkcji prawa karnego i przez to nie daje wystarczających narzędzi dla ograniczenia przestępczości i ochrony społeczeństwa, w szczególności dzieci i osób nieporadnych ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny. Nie przewiduje także zaostrzenia odpowiedzialności sprawcy, gdy działa on ze szczególnym okrucieństwem. Również sankcje karne za przestępstwo ciężkiego uszkodzenia ciała pokrzywdzonego, w granicach których decyduje sąd, nie odzwierciedlają w pełni szkodliwości tych czynów karalnych, w efekcie sprowadzając do zbyt łagodnego karania sprawców.

26 lat Konwencji
o Prawach Dziecka

Podkreślić należy, że wynikające z obecnie obowiązujących przepisów sankcje karne były i są przedmiotem uzasadnionej krytyki środowisk prawniczych, w tym środowiska sędziowskiego i prokuratorskiego, a także społeczeństwa i mediów, które wielokrotnie wypowiadały się w tym przedmiocie, komentując bulwersujące społeczeństwo akty przemocy zakończone ciężkim kalectwem lub śmiercią pokrzywdzonego, wskazując w ten sposób na naruszenie przez zbyt łagodnego ustawodawcę społecznego poczucia sprawiedliwości.

Proponowana przez Rzecznika Praw Dziecka zmiana art. 156 k.k. przekwalifikowuje przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu z kategorii występków do kategorii zbrodni, zagrożonej karą pozbawienia wolności od lat 3 do 15 oraz tworzy typ kwalifikowany tego przestępstwa, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5. Potrzeba zmiany wynika z wyjątkowej dolegliwości skutków tego przestępstwa dla pokrzywdzonego, w szczególności w przypadku spowodowania skutków nieodwracalnych (ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej, choroby realnie zagrażającej życiu lub trwałej choroby psychicznej), jak i szczególnie nagannej treści zamiaru sprawcy, także celowego działania, obejmującego spowodowanie skutków wymienionych w tym przepisie, świadczącego jednoznacznie o braku u sprawcy jakichkolwiek hamulców moralnych i szacunku do elementarnych norm społecznych. Nie bez znaczenia jest także nieodwracalność większości spośród wymienionych w przepisie skutków zachowania sprawcy oraz fakt, że skutki te istotnie degradują kondycję fizyczną lub psychiczną człowieka, pozbawiając pokrzywdzonego szeregu ważnych możliwości w płaszczyźnie życia osobistego i zawodowego, obniżając jakość życia i ich komfort osobisty. W przypadku, gdy ofiarą jest dziecko, często jest ono pozbawione możliwości rozwoju i późniejszego funkcjonowania w społeczności.

Projekt zmian art. 156 k.k., opracowany przez Rzecznika Praw Dziecka, dokonuje zaostrzenia odpowiedzialności karnej, jednak czyni to w sposób racjonalny, oparty na wnikliwej ocenie potrzeby i celowości wzmocnienia prawnokarnej ochrony życia i zdrowia ludzkiego, uzasadnionych wyjątkową wagą tego dobra prawnego. Z tego względu warto dokonać stosownych zmian przepisów w zakresie ich sankcji, odnoszących się nie tylko do wypadków zachowań umyślnie naruszających to dobro, lecz także wypadków nieumyślnego spowodowania takiego skutku w wyniku niezachowania przez sprawcę ostrożności wymaganej w danych okolicznościach. Z tych przyczyn, jako niezbędne, jawi się zaostrzenie odpowiedzialności karnej za przestępstwo nieumyślnego spowodowania ciężkiego

uszczerbku na zdrowiu. Przewidziane przez obowiązujący stan prawny granice ustawowego zagrożenia za tego rodzaju karalne bezprawie, nawet przy uwzględnieniu nieumyślności sprawcy, jest nieadekwatne do ciężaru tego czynu, wyznaczonego wagą zniweczonego przez sprawcę dobra prawnego.

Propozycja Rzecznika Praw Dziecka przewiduje zaostrenie odpowiedzialności karnej, przy popełnieniu przestępstwa w postaci podstawowej, gdy skutkiem przestępstwa jest śmierć człowieka oraz w przypadku gdy przestępstwo zostało popełnione nieumyślnie. Zaostrenie jest podyktowane oczywistą potrzebą efektywizacji mechanizmów prawnych odnoszących się do przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, w celu istotnego zmniejszenia liczby tych przestępstw. Mając na uwadze fakt, że w wielu przypadkach prowadzące do skutku z art. 156 k.k. zachowanie sprawcy, może stanowić przejaw zachowania rażąco nieostrożnego, stanowiącego naruszenie podstawowych zasad w danych okolicznościach, sytuującego stopień winy sprawcy na bardzo wysokim poziomie, jak i okoliczność, że w skutek czynu sprawcy, będącego wynikiem jego zawinionej nieostrożności, możliwe jest wystąpienie następstw określonych w art. 156 § 1 k.k., wydaje się oczywiste, że aktualna wysokość zagrożenia ustawowego nie pozostaje w adekwatnej relacji do potencjalnego ciężaru bezprawia kwalifikowanego z tego przepisu.

Z tych względów projekt przewiduje podniesienie dolnej granicy ustawowego zagrożenia za podstawowy typ przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu z roku do lat 3 pozbawienia wolności (proj. art. 156 § 1 k.k.); w obowiązującym stanie prawnym – rok pozbawienia wolności. W przypadku popełnienia nieumyślnie przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, dolna granica ustawowego zagrożenia z 1 miesiąca pozbawienia wolności zostaje podwyższona do 6 miesięcy pozbawienia wolności (proj. art. 156 § 2 k.k.). Także dolna granica zagrożenia sankcją karną w przypadku śmierci człowieka została podniesiona z 2 lat do 8 lat pozbawienia wolności (proj. art. 156 § 3 k.k.) .

Projekt zaostrza także odpowiedzialność karną sprawcy przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w odniesieniu do górnej granicy zagrożenia sankcją karną. I tak, w przypadku przestępstwa popełnionego z winy nieumyślnej, granica ta ulega podniesieniu z 3 lat do 5 lat pozbawienia wolności; przy popełnieniu przestępstwa w typie podstawowym, górna granica zagrożenia zostaje podniesiona z 10 lat do 15 lat pozbawienia wolności: przez następstwo w postaci śmierci człowieka - górna granica sankcji karnej zostaje podniesiona z 12 lat do 15 lat pozbawienia wolności.

Projekt wprowadza typ kwalifikowany przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (proj. art. 156 § 1a k.k.), wskazując konieczność wystąpienia dla jego bytu alternatywnie warunku małoletności pokrzywdzonego, nieporadności pokrzywdzonego ze względu na jego stan psychiczny lub fizyczny oraz szczególnego okrucieństwa w sposobie działania sprawcy. Sąd w takim wypadku będzie mógł orzec karę pozbawienia wolności nie niższą niż lat 5. Górną granicą zagrożenia odpowiedzialnością karną jest kara 15 lat pozbawienia wolności. Naganność wynikająca z zachowania sprawcy, w szczególności w odniesieniu do osób, które z uwagi na wiek lub stan zdrowia nie mają możliwości przeciwstawić się działaniom sprawcy i z tego powodu należy się im dodatkowa troska i opieka, a także szczególny sposób działania sprawcy (czyn połączony ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa), w pełni uzasadniają wprowadzenie typu kwalifikowanego przestępstwa.

Ze względu na postępującą brutalizację zachowań sprawczych, odnoszących się do zdrowia człowieka, ujawniającą niejednokrotnie brak nawet minimalnego stopnia empatii u sprawców, uzasadniają w pełni konieczność zmian w odpowiedzialności karnej sprawców. Ochrona prawokarna przed tego rodzaju bezprawiem, wyrażona w obecnym stanie prawnym, w ocenie projektodawcy jest niewystarczająca.

Zaostrzenie odpowiedzialności sprawcy przestępstwa z art. 156 Kodeksu karnego uczyni, potencjalnie karę wymierzoną za omawiane przestępstwo bardziej dolegliwą, poszerzając zakres wypadków, w których będzie ona mogła być traktowana jako adekwatny do realiów konkretnej sprawy środek reakcji karnej, przy jednoczesnym zachowaniu możliwości indywidualizacji jej wymiaru. Jest konsekwencją przyjęcia kierunku wzmożonej ochrony życia i zdrowia człowieka jako dóbr prawnych o pierwszoplanowym znaczeniu. Służyć będzie nie tylko kształtowaniu pożądanego stanu świadomości prawnej społeczeństwa, ugruntowującego przekonanie o wyjątkowej naganności zachowań atakujących ludzkie życie i bardzo wysokim stopniu ich karygodności, może przyczynić się do obniżenia liczby tego rodzaju przestępstw i przeciwdziałania postępującej brutalizacji ich sprawców, ale da także właściwą ochronę życia i zdrowia człowieka, będzie chronić osoby, które ze względu wiek lub stan zdrowia psychicznego bądź fizycznego wymagają szczególnej troski i ochrony państwa. Obowiązująca regulacja w omawianym zakresie wskazuje na niedostateczną wysokość zagrożenia przewidzianego ustawą, w odniesieniu do przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, uzasadniając celowość proponowanych w projekcie zmian. Dodatkowo modyfikacja ustawowego zagrożenia, w ocenie projektodawcy, wynika

z konieczności zachowania wewnętrznej spójności projektowanych zmian, odnoszących się do kodeksowej materii w zakresie przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Wydaje się, że taka wewnętrzna spójność nie występuje.

Przyjęcie proponowanej zmiany będzie miało wpływ na sądy rejonowe i sądy okręgowe. Orzekanie w sprawie przestępstw z proj. art. 156 § 1 i § 1a Kodeksu karnego, jak również o przestępstwo z proj. art. 156 i § 3 Kodeksu karnego będzie należeć do właściwości sądu okręgowego, zgodnie z art. 25 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania karnego, rozstrzygnięcie o przestępstwo z proj. art. 156 § 2 Kodeksu karnego pozostanie we właściwości sądu rejonowego.

Projektowana zmiana, w ocenie Rzecznika Praw Dziecka, jawi się jako uzasadniona i potrzebna, wychodzi naprzeciw społecznym oczekiwaniom, dając równocześnie organom ścigania oraz organom wymiaru sprawiedliwości instrumentarium do skutecznej walki z aktami bezprawia popełnionymi przeciwko życiu i zdrowiu człowieka, w postaci ciężkiego uszkodzenia ciała. Przede wszystkim zwiększa zakres swobody orzeczniczej sądu, który w większym stopniu niż ma to miejsce w obecnym stanie prawnym, umożliwi w konkretnej sprawie wymierzenie kary sprawiedliwej i zgodnej z kodeksowymi dyrektywami jej wymiaru, przy uwzględnieniu okoliczności dotyczących konkretnego zdarzenia przestępczego.

Obecny stan prawny w zakresie przestępstwa ciężkiego uszczerbku na zdrowiu niejednokrotnie powoduje w praktyce orzeczniczej sądów sytuacje, w których nawet maksymalny wymiar kary pozbawienia wolności, tj. 10 lat w przypadku art. 156 § 1 lub 12 lat w przypadku art. 156 § 3 Kodeksu karnego, nie do końca pozostają w adekwatnej relacji do ciężaru tego przestępstwa i pozostałych okoliczności determinujących w myśl art. 53 § 1 Kodeksu karnego jej wymiar. Także w przekonaniu składu orzekającego, kara wymierzona w górnej granicy obecnie obowiązującej sankcji, w okolicznościach konkretnej sprawy, może jawić się jako kara rażąco niesprawiedliwa poprzez swa nadmierną łagodność.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 10a ust. 1 oraz art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2086), zwracam się z prośbą o rozważenie podjęcia działań legislacyjnych w przedmiotowym zakresie.

Z wyrazami szacunku
Marek Piłchucki

projekt

W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.) wprowadza się następującą zmianę:

art. 156 otrzymuje brzmienie:

„**art. 156 § 1.** Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci:

- 1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia,
- 2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała,

podlega karze pozbawienia wolności na czas **nie krótszy od lat 3.**

§ 1a. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego albo osoby nieporadnej ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny albo czyn ten połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa (sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem), sprawca

podlega karze pozbawienia wolności na czas **nie krótszy od lat 5.**

§ 2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie,

podlega karze pozbawienia wolności **od 6 miesięcy do lat 5.**

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas **nie krótszy od lat 8.**

